

Mouhijärviläisiä vihittyjä 1839 - 1899

Kirjoitin vuosi sitten kirjaa Mouhijärven kylistä, taloista ja torpista. Keräsin siihen monenlaista aineistoa, joista osa jäi puutteelliseksi. Yksi vaihtelevassa määrin esittämäni asia oli henkilöiden vihkimispäivämaininnat. Tarkastaessani uuden painoksen sisältöä seikka vaivasi minua niin, että aloin lisäillä pienimääräisenä ensipainoksena ilmestyneen kirjani täydennyksessä olevaan käsikirjoitukseen myös vihkimispäiviä. Katsoin kuitenkin pian, että niiden etsiminen joka henkilön kohdalle kirjaan olisi vieläkin liian aikaavievän työläs osaluototeutus keruun viivyttyäessä liiaksi lisäpainosta, joten jätin sen siitä vieläkin pois. En luopunut ajatuksesta kokonaan, vaan ryhdyin vihkimispäivien esiinkirjaukseen, sillä olihan minulla lähdeaineistona niistäkin usean seurakunnan tiedot koto-
na olevilla mikrokorteillani.

Varsin pian huomasin mitä olisi seurannut jos olisin siirtänyt näin kertyvän kaiken lisätiedon valmiin kirjani täydennykseksi. Se olisi mennyt totaalisesti uusiksi. Entä mitä sitten tein? Pienen pohdinnan jälkeen päädyin ratkaisuun, joka synnytti kokonaan uuden teoksen, vihittyjen kirjan mouhijärviläisistä.

Kertyvän tiedon sivumäärää oli vaikea arvioida ja koska en halunnut tehdä kirjasta liian ohutta enkä liioin tahtonut sivuluvun antaa turhaa kasvaakaan, tuli ainoaksi vaihtoehdoksi kokeilla mitä normaali työllä syntyy. Lähdin ensin siirtämään Mouhijärvellä vihittyjen tietoja mikrokorteilta tietokoneelle.

Työssä etenin ”takapuoli edellä” aloittaessani nuorimmasta parista eli 27.12.1899 vihityistä Tiisalan kylän Isotiisalan 27-vuotiaasta rengistä Frans Eemil Malakiaapoika Toivosesta ja hänen 17-vuotiaasta morsiamestaan Hilma Sofia Kaarlentytärestä. Peruuttelin vuosi vuodelta kohti menneisyyttä, kunnes saavutin edellisen kirjan aineiston lähtöajankohdan eli vuoden 1858.

Nyt oli selvillä, millaisen tilan sivut veisivät, ja kun minusta niitä ei ollut tarpeeksi eikä edellisen kirjan alkuvuosilukukaan kahlinnut, pystyin ottamaan lisävuosia. Siis ei muuta kuin peruuttamaan yhä. Jatkoin, kunnes olin vuodessa 1839, mikä tuntui jotenkin sopivalta, joten lopetin siihen.

Työn kuluessa jouduin tarkemman tuloksen saamiseksi muuttelemaan vihkiparien järjestystä monin kohdin, sillä useiden pappien vihittyjen kirjaan kirjoittamat tiedot löytyivät kuukausiakin jälkikäteen merkittyinä. Halutessani saada aikaan ajallisesti etenevä luettelo oli ainoa mahdollisuus yrittää siirrellä niitä omille paikoilleen. Tälle 61 vuoden kaudelle sain Mouhijärvellä vihittyjen parien määräksi 1419. Näinkin saatu luku olisi ehkä ollut jo riittävä esitettäväksi, mutta sain ajatuksen yhdistää vielä äskeiseen hallussani olevain muiden vastaavien tietolähteiden antia. Hämeenkyrö ja Kiikka löytyivät minulla olevilta vihittyjen korteilta kuten Mouhijärvin. Niiden lisäksi minulta löytyy 17 muuta seurakuntaa SSS-korteilta.

Mikrofilmi mikrofilmilta siirsin koukeroisesta ruotsin kielestä suomentamiani sanoja mouhijärviläisten tietojen sekaan, yrittäen saada nekin tietokoneruudulla ajallisesti oikeaan paikkaan. Viimeisenkin samojen lähtö- ja päätevuosien välistä löytyneen vihkiparin siirtyessä ruudulle lopetin. Ihmismäärä nousi melkoisesti, ollen nyt jo 1564. Siinäkin luvussa ei toki ollut kaikki noina vuosina vihityt mouhijärviläiset, sillä määrä olisi vieläkin suurempi, mikäli toiselle paikkakunnalle kirjansa muuttaneet ja siellä vain asuinpaikan mukaan mainitut entiset mouhijärviläiset saisi jotenkin poimiuksi mukaan.

Mitä tietoa ja miten heistä kirjasin?

Esimerkkihenkilökseni otan isoisäni siskon ja tämän miehen. Tarkastellaanpa mitä heistä kirjoitin. Mainitsin vihkimisvuoden, -kuukauden ja -päivän sekä kummankin asuinkylän, nimen, isännimen, sukunimen ja ammatin sekä sulhasen asuinpaikan, rippikirjan sivunumeron. Kirjoitetun tekstini voisi lukea vaikkapa näin: Vuonna 1894 toukokuun 8. päivänä vihitty rippikirjan sivulta 8 löytyvästä talosta Uotsolasta 42-vuotias talollinen Kaarle Vihtori Taavetinpoika Uusinoka ja Rienilästä 26-vuotias talollisen tytär Maria Matilta Taavetintytär Vasara.

Kirjaukset vaihtelivat papeista riippuen, eikä jokaisesta henkilöstä löydy siksi kaikkea tietoa. On kausia, jolloin vihittyjen kirjasta puuttuu rippikirjan

sivunumero tai vihittyjen ikä. Vihittyjen luettelossa teksti vaihtuu jossakin vaiheessa ruotsista suomeksi. Minä kuitenkin kirjoitin kaiken suomeksi palvellakseni niitäkin, joille sanoman tulkinta muuten tuottaisi ehkä ylivoimaisia ponnistuksia.

Näin oli syntynyt käsiini miltei sata sivua luettelomaista tekstiä, jota selailin miettien, mitä muuta vihittyjen tiedoista saisin aikaan? Yksilön tieto on tulkittavissa mistä kohtaa kirjaa vain samoin kuin avioparin, mutta entä ryhmät? Aloin miettiä, millaisia koontitiedostoja asioita yhteensovittaen niistä hieman vaivaa nähdessä, kunhan vain ryhtyisi työhön.

Keräilyihini sopiviksi asiakokonaisuuksiksi valitsin seuraavanlaisia aihepiirejä, joita voisi esittää taulukonomaaisina ryhminään. Sellaisiksi valitsin luettelot vihkiparien kotiseurakunnista, mouhijärviläisten kanssa vihityistä puolisoista ryhmitellen pitäjittäin ja aikakausittain. Omat sivunsa saivat tutkielmat, ketä vihittiin ja kenen kanssa, samoin laadin (ammatti)ryhmien keskinäisistä avioliittoja kuvaavat omat sivunsa; taulukko syntyi myös vihkiparien iästä, selvitin kuka vihki ja koska, tein selvitystä aikakautensa mouhijärviläisiä vihikineistä papeista. Sekin kiinnosti, mihin vuodenaikaan vihittiin, samoin kuin missä ja millaisessa asussa morsian meni vihille? Oman aukeamansa saivat kylien keskeisten avioliittojen selvityskin lisätynä muista pitäjistä tulleilla puolisoilla. Näiden jälkeen kirjasta löytyy vielä muutama muuttoja selventävä kartta.

Näin syntyi kirjani Mouhijärviläisiä vihittyjä vuosilta 1839–1899 runko, mutta palataanpa hetkeksi vielä muutamaaan kirjan tekovaiheeseen lisätyyn yksityiskohtaan, joilla koetin pehmentää sen pääaihepiiriin eli vihittyjen luettelon samankaltaisuudellaan muodostamaa yksitoikkoisuutta.

Kirkkolain määräyksiä

Yksi tällainen lisähöyste oli almanakasta poistettujen nimien luettelo. Samaa tarkoitusta palvelee laajemmin tarkasteltu kirjassa oleva vihkipappien lista, jossa on 33 nimeä. Sen aloittaa (1834) kappalainen Henrik Packalen, joka oli kolmesta Mouhijärven kirkkoherrana olleesta Polvianderista nuorimman vävy, ja lopettaa kirkkoherra Mattias Jaakkola (1905).

Kirjasta Kircko-Laki Ja Ordningi otetut otteet on tarkoitettu kuten äskeisetkin avartamaan lukijan tietämystä aikakauden elämästä. Vuonna 1686 kirjoitettu, seuraavana vuonna suomeksi Turussa ”präntätty” ja käyttöön otettu (kirkko)lakikirja oh-

jasi kauan, muunneltuna vielä nykypäivinäkin kansamme askeleita.

Tärkeimmäksi mainitussa sakramentissa määrätin moni tavallinen asia, kuten kuinka raskaana olevat naiset on ilmoitettava papille. Näin pyrittiin ennakkolta ehkäisemään monen muun seikan lisäksi (ei toivottuina) syntyneiden lasten tapot. Lapsi tuli kastaa viimeistään kahdeksantena päivänä synnytyksestä, mutta äiti ei saanut mennä kirkkoon kuin kuuden viikon päästä. Heikkoina syntyneet voi kastaa kotona, mikäli löytyi tehtävään sopiva iäkäs jumalinen mies ja ellei tällaista ollut saatavissa, tosi huonokuntoisen sai kastaa hätätilassa nainenkin.

Salavuoteudesta ensikertaa tuomittava selvisi maksamalla 100 hopeataalaria tai seisomalla kirkossa saarnojen välin häpeälaudalla, toisesta kerasta sakko nousi 200 hopeataalariin, mutta kolmannella kerralla joutui sakon lisäksi laudalle eikä sakastin puolelle kuten edellisillä kerroilla. He olivat saaneet julkiripin.

Normaaliin rippiin piti osallistua vähintään kerran vuodessa jokaisen kirkossakävijän, minkä suosiota ehkä lisäsi vielä siellä käymättömien vihkimiskielto. Äskenen saatiin aikaan monelle juuri ripillä käymättömyyteen vedoten. Sille pääsemättömien ryhmä oli moninainen. Alaikäiset jäivät pois, samoin höyrypäätt ja sairaat, eivätkä suuria rikoksia tehneet voineet osallistua. Viimemainittuja saattoi uhata panna elleivät sitten olleet jo siinä. Vihkipappien ennakkotutkiskelun halun vihityiltä ymmärtää lukiessa, mutta miten saattoi käydä laiminlyödessä äskeisen? Tuomion oli vankeutta vedellä ja leivällä ennen ulosajoa valtakunnasta. – Minne lie joutuneet? Jossain oli varmaan melkoinen valtakunta jonne menivät pannaanjulistettujen paatuneiden seuraksi.

Herran ehtoollisella piti käydä omassa seurakunnassa vähintään vuoden välein. Toimituksen suorittivat kaiketi nuoremmat papit, sillä lain mukaan vain vakavakätinen pappi sai suorittaa tehtävän, erikseen oli varoitettu lattialle läikyttämisestä ja viinin riittämisestä. Lukkarin tai kirkkoväartin piti tuoda riittävästi viiniä ja öylättejä ja viedä loput talteen.

Ripille tai muutenkaan kirkkoon ei saanut tulla juovuksissa, mutta jos näin teki, joutui maksamaan 100 hopeataalaria. Sama maksu meni, mikäli jäi sunnuntaina kotiin hummaamaan korttipelillä, viinalla, tanssilla tai muilla paheilla eikä mennyt kirkkoon.

Liekö sairaiden luona käyvien pappien määrä ollut muuten vähäinen, mutta lain myötä ei se ainaakaan vähentynyt, kun heitä patistettiin tehtävään

jopa palkanalennuksella uhaten. Ensin meni osa, sitten puolet ja kolmannesta varoituksesta jopa koko palkka ja virkakakin.

Vaivaistenhuoneiden ylläpitokin kuului oleellisenä osa seurakunnille. Sinne pääsi maksamalla 20 hopeataalarin kynnsrahan, rutiköyhien puolesta summa kerättiin. Mikäli kukaan sukulainen ei suostunut huolehtimaan vaivaisesta omaisestaan ja tämä joutui vaivaistaloon, menetti koko suku tältä jääneen perinnön seurakunnalle, ainoastaan maamaisuuden sai takaisin tietyn korvaussummin. Kova kuri oli siellä asuvillakin. Ellet ollut kunnolla, pitänyt suutasi kiinni, arvostelit liikaa hallintoa, et käynyt hartauksissa, olit liikaa luvatta poissa ja sen semmoista, niin sait vajaan ruoka-annoksen tai se otettiin kokonaan pois. Ellei tämäkään auttanut sait lähteä. – Minnekähän he joutuivat?

Kaikki kuolevat kerran, niin vaivaiset kuin muutkin. Hautaustoimituksistaakin oli omat tarkat säännöksensä. Jo kuolinkellojen soittotapa osoitti tarkakorvaiselle vainajan sukupuolen ja iän. Valekuolleisuuteenkin varauduttiin, sillä ennen kuin arkun sai sulkea, piti vainajaa seurata tarkasti, ettei tällä olisi ollut jokin kuolemankaltainen kohtaus. Rangaistussummista päätellen piti seuraavat asiat ottaa vakavasti. Suuri 500 hopeataalarin sakko lankei ainakin kahdesta syystä. Sakon sai ellei ruumiista viety kirkkoon ennen maahanpaniaisia seuraavasti. Sen piti tapahtua hiljaisuudessa vain kantajien toimesta muun välttämättömän väen avulla ilman saattoa. Yhtä suuri sakko määrättiin, jos siirsi jo haudatun vainajan uuteen hautapaikkaan. Kirkkoon lattian alle haudattavat ruumiit tuotiin seiso- maan saarnatuolin eteen, josta ne laskettiin saarnan jälkeen kolme kyynärää syvään hautaan ja peitettiin hyvin mullalla. Ulos haudattavat odottivat kirkon ulkopuolella toimitusta.

Virallisia vihkisääntöjä

Viimeiseksi asiaa kihlaamisesta ja aviosta. Niitä koskevat asiat oli jaettu maallisen ja kirkollisen tuomion käsittelypaikan mukaan. Maallinen oikeus käsitteli mm. luonnon puolesta naimiset ja selvitti oikean naittomiehen, riitautetut kihlalahja-asiat, salavuoteudesta epäilyt, ylimakaamiset sekä kihlauksen aikana syntyneiden lasten perintöoikeudet. Kirkko puolestaan tutki sukulaisuussuhteet, miten avioliitto alkoi, kihlauksen purku jos molemmat sitä halusivat, sama yhdessämaanneilta, se selvitti miten huoruuden tähden ja muuten voi erottaa yhdessä makaamasta ja istumasta ja milloin tuomittu voisi mennä uudestaan vihille. Papeille jäi tehtä-

väksi tarkastaa kaiken laillisuus, kuten todeta vihittävien ikä. Sulhasella tuli olla vanhempiensa suostumus, mutta tyttären ja piikojen kanssa toimittiin lakien mukaan. Vanhemmat eivät saaneet turhaan estää eivätkä yllyttääkään lapsiaan avioliittoon. Huorin tehnyttä ei saanut vihkiä toisen kanssa, vaikka oma entinen puoliso olisi jo kuollutkin, vierasuskaisen tuli ensin kääntyä meidän uskoomme, suuren synnin tehneet eivät päässeet avioon eivätkä sellaiset, jotka eivät siihen omasta vapaasta tahdostaan suostuneet.

Kihlajaisissa tuli olla kaksi kunniallista miespuolista todistajaa, lupa vanhemmilta ja förmynthäritä eli holhoojalta, eivätkä kihloihin aikovat saaneet olla juovuksissa eivätkä millään ennakkositoumuksella tai valalla (tai pakosta) kihloihin pyrkimässä, sillä jos näin tehtiin, oli kihlaus pätemätön. Lutherin katkismus tuli hallita ja olla käynyt ripillä. Kihlaus tapahtui selkein ymmärrettävin sanoin toinen toisensa kädestä kiinni pitäen, lahjoja antaen tai ilman.

Mikäli kihlattu mies vältteli avioliittoa, luettiin morsian hänen puolisoskeen, samoin sellainen piika, jolle hän oli antanut aviolupauksen, tuli maalliseen oikeuteen joutumisen uhalla ottaa puolisosksi. Ehdollisen kihlauksen ehtoa ei tarvittu ja pari vihittiin, mikäli he ovat sotkeutuneet kihlausaikana toisiinsa. Kaksoiskihlauksista ensimmäinen pätee mikäli kihlattu vielä hyväksyy hulttion.

Ennen vihkimistä papit kuuluttavat siitä kolmena perättäisenä sunnuntaina saarnatuolistaan koko seurakunnalle; vain kuolemansairaat ja sotaanlähtevät saivat poikkeuksellisen käsittelyn. Tunteottomien kuulutusta ei pitänyt suorittaa ennen tutkistelua. Vääristä lausumista sai rangaistuksen. Jos joku kuulutuksen kuultuaan halusi estää tulevan toimituksen, tuli jättää takuusumma, ja mikäli esto osoittautui aiheettomaksi, jäi summa morsiamelle.

Mikäli meni vihille juhlallisessa hääpuvussa, mutta oli jo maattu, rangaistiin 2 hopeataalarin sakolla. Morsiusjoukko ei saanut tulla kirkkoon metelöiden eikä ammuskellen. Vihkiminen suoritettiin käsikirjan ohjein ilman liian pitkää esipuhetta. Tilaisuus keskeytettiin, jos jompikumpi kysyttäessä kielsi. Vihkimisen jälkeisessä hääjuhlassa tuli vältellä ylenpalttista syömistä, juomista ja muuta sellaista.

Leskeksi jääneen naisen tuli odottaa vuosi ja miehen puoli vuotta ennen uutta avioa. Erostakin oli omat määräyksensä. Vaikka puoliso teki huorin, hänestä ei saanut eroa, mikäli itse havaittiin syylliseksi samanlaiseen syntiin. Siitä kylläkin sai eron, ellei morsian halunnut tulla maatuksi tai muuten

suostunut avioelämään. Samoin jos sovittamaton riita jatkui ja jatkui. Eron sai myös, mikäli kumpi-pani oli naimisiin halutessaan peiteltyt vikojaan ja tautejaan tai puoliso oli saanut pahoja vikoja tai sairauksia tai joutunut avioliiton aikana vankeuteen tekemistään huorinteosta tai muista suurista rikoksista eli että ei pystynyt enää elättämään perhettään. Näin oli, jos jompikumpi halusi tai jos tuomiokapituli niin yhteiselon jatkohalusta huolimatta joskus parantumattomille määräsi. Toisen hylkäämä ei saanut solmia uutta avioliittoa ennen sopua. Morsian sai avioitua, mikäli kävi itse piispan luona kertomassa tilanteen eli ettei mieskarkuri tunnunut palaavan. Oli miehelläkin omat oikeutensa, mikäli puoliso oli maannut ennen aviota toisen kanssa eikä siitä kertonut eikä saanut anteeksi, ennen kuin nyt tuli uudestaan maatuksi, sillä enää ero ei sen jälkeen siitä syystä ollut mahdollinen. Sotilaan vaimolla oli oikeus avioitua toisen kanssa, mikäli ei kuullut miehestään mitään seitsemään vuoteen. Entäs jos mies kuitenkin palaa ja on pätevä selitys poissaoloon? Silloin uuden miehen tulee lähteä, mikäli entinen vaatii. Pappien tuli vahtia omaa

aluettaan, ettei karkulaisia ainakaan heidän alueellaan olisi.

Siinä sitä avioasiasa tuli lisää rivikaupalla kun kirjoittamaan ryhtyi. Toivon että saitte jonkinmoisen kuvan siitä, millaisia avioliittomääräykset ennen olivat. Nehän tuntuvat nykyihmisestäkin selkeiltä. Miksi lait sitten ovat muuttuneet mitäänsanomattoman kaltaisiksi, vain ammatti-ihmisten taidoilla ja niilläkin tilanteiden mukaan tarvittaessa vaikka päinvastaisesti tulkittaviksi? – Älkää unohtako kuitenkin kirjani pääasiasa eli vihittyjen luetteloa ja siitä laatimiani lukuisia taulukoita, samoin kuin koko ruljanssin alkuunpannutta *Mouhijärven talo- ja torppakirjaa*.

Lähde:

Kircko-Laki Ja Ordningi 1686. Näköispainos ja uudelleen ladottu laitos vuoden 1686 kirkkolain suomennoksesta. Toimittaneet Lahja-Irene Hellemaa, Anja Jussila ja Martti Parvio. Jälkisanat Martti Parvio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 1986.